

# Äidinkielen opetustiede

**Äidinkielen opetustiede** on uusi **tiede**, joka syntyi suomalaisten opettajankoulutuslaitosten perustamisen myötä. Koulun oppiaineelle haluttiin luoda tieteellinen perusta. Uuden tieteen kohteena on **äidinkielen** opettaminen ja oppiminen sekä niihin kohdistuvan tutkimuksen toteuttaminen. Se käsittelee äidinkielen opetuksen ehtojen, prosessien ja vaikutusten teoreettista ja empiiristä analyysia. Sen tarkoituksena on tutkimustiedon pohjalta tukea ja kehittää äidinkielen opetusta ja sen opetussuunnitelmaa. Tieteenä se haluaa olla läheisessä yhteydessä koulumaailman todellisuuteen, joten se on luonteeltaan pragmaattista ja soveltavaa.

Äidinkielen opetustieteen tutkimuskohde on laaja ja heterogeeninen. Se koostuu monien tieteiden alueista. Vanhimmat pohjatieteet, kieli- ja kirjallisuustiede, eivät ole ainoat, sillä äidinkielen opetustiede kattaa viestintätieteiden ja kulttuurin tutkimuksen kentältä alueita, jotka vaativat suhteutusta kehityspsykologisiin ehtoihin. Äidinkielen opetustieteen tutkimuskohdetta ovat lukeminen, kirjoittaminen, puhuminen, kuunteleminen, draama, kieli, kirjallisuuden opetus ja media. Opetussuunnitelmat, oppikirjat, lasten ja nuorten kieli ja kirjallisuus sekä viestintä käyttäytyminen kuuluvat sen tutkimusalueisiin.

Äidinkielen opetustiede on käsitteenä syntynyt 1980-luvulla. Sen ensimmäinen julistus annettiin 1984 professori Inkeri Vikaisen juhlakirjassa *Opetustiede ja opetuksen tutkimus*. Alan uusin julkaisu on Katri Sarmavuori: *Miten opetan ja tutkin äidinkieltä ja kirjallisuutta? Äidinkielen opetustieteen perusteet*. BTJ Kustannus 2007.

Äidinkielen Opetustieteen Seura ry. on perustettu 1987. Aikakauskirja *Äidinkielen opetustiede* on ilmestynyt vuodesta 1987.

Äidinkielen opetustiede on englanniksi *instructional science of mother tongue* tai *mother tongue education*, saksaksi *Unterrichtswissenschaft der Muttersprache* ja ruotsiksi *modersmålspedagogik*. Suomessa on muita maita korkeatasoisempi opettajankoulutus. Opettajat, myös luokanopettajat, suorittavat ylemmän korkeakoulututkinnon. Opetettavan aineen ympärille voi näin ollen kehittyä oma opetustiede. Muissa maissa koulutus jää joko yleiseksi kasvatustieteeksi tai ainelaitosten antamaksi ainetieteeksi. Näiden välille ei rakennu siltaa.

## Sisällysluettelo [\[piilota\]](#)

- 1 Osa-alueita
- 1.1 Lukeminen
- 1.2 Lukuharrastus
- 1.3 Kirjallisuuden opetus
- 1.4 Media
- 1.5 Kirjoittaminen
- 1.6 Puhuminen
- 1.7 Draama
- 1.8 Kielentuntemus [\[muokkaa\]](#)

## Osa-alueita [\[muokkaa\]](#)

### Lukeminen

Mitä lukeminen ja lukutaito ovat, miten ne kehittyvät ja ovat kehitettävissä? Miten lukutaitoa ja sen kehitystä voidaan mitata? Alueeseen kuuluvat lukemaanopettamismenetelmien vertailut ja lukemisen opettamisen tavoitteiden saavuttaminen eri luokilla. Perhelukeminen. Mitä on tekstitaito, kuvalukeminen ym.?

Keskeisiä teoksia: Doman (1991), Julkunen (1984-2005), Linnakylä (1995-2005), Arvonen (2002), Koponen (1997), Sarmavuori (1998a, 2007), Lerkkanen (2006), Liberg (2005).

Keskeisiä tutkimuskohteita: lukemiskäyttäytymisen piirteet ja sen kehitys, lukemistietoisuus, lukutaidon tasot, lukemisprosessi, lukemaan opettamisen menetelmät, prosessilukeminen, lukemisstrategiat, lukuleikit, perhelukeminen, tekstitaito, kulttuurinen lukutaito ym. [\[muokkaa\]](#)

### Lukuharrastus

Mitä lapset ja nuoret lukevat? Miten lukuharrastus vaihtelee määrällisesti ja laadullisesti eri ikäkausina? Millaista on lap- sille tarjottu lasten- ja nuortenkirjallisuus? Millaisia virtauksia siinä esiintyy? Mitä se antaa persoonallisuuden kehitty- miselle? Mitkä ovat lasten ja nuorten mielikirjoja ja mitä ne antavat lukijalleen? Miten lukuharrastusta mitataan määrällisesti ja laadullisesti? Miten lukuharrastus heijastuu äidin-kielen opetukseen ja mitä se merkitsee opetuksen kannalta? Miten kirjailijavierailu edistää lukuharrastusta? Kirjavinkkaus ja sen käyttömahdollisuudet koulussa. Keskeistä kirjallisuutta: Mäkelä (1998), Korolainen (2001), Gambrell ja muut (1999).

Keskeisiä tutkimuskohteita: Eri-ikäisten oppilaiden lukuharrastuksen määrä ja laatu, yhteys ympäristöön ja persoonallisuuden kehitykseen, lukuharrastuksen kehityskaudet, lasten- ja nuortenkirjallisuuden virtaukset, niiden tarjoama maailmankuva eri aikoina, mielikirjat eri ikäkausina, eri

lukijaryhmillä ja eri aikakausina. Lukuharrastus opetuksen lähtökohtana ja tavoitteena. Sarjakuvien lukeminen, sarjakuvan käyttö opettajan työvälineenä. [\[muokkaa\]](#)

## **Kirjallisuuden opetus**

Mitä on kirjallisuuden ymmärtäminen? Miten kirjallisuutta analysoidaan ja tulkitaan? Keitä kirjailijoita ja mitä teoksia kouluissa on luettu eri aikoina ja mitä virtauksia esiintyy kirjallisuuden valinnassa? Mikä on koulun kaanon eli mitkä kirjat ovat suosituimpia? Mitä suuntauksia esiintyy kirjallisuuden opetuksessa? Miten kirjallisuuden opetusta on tutkittu? Millaista on koulujen Kalevalan ja kansanrunouden opetus? Millaista on kirjallisuuskeskustelu? Mitä klassikoita luetaan ja miten? Mitä strategioita käytetään?

Keskeistä kirjallisuutta: Rosenblatt (1978-90), Langer (1995-2005), Rikama (1986-2004), Adler & Rougle (2005), Ylönen (2000), Arvonen (2002), Koponen (1997), Sarmavuori (1998a, 2007).

Keskeisiä tutkimuskohteita: Kirjallisuuden opetuksen tavoitteiden arviointi, niiden saavuttamisen mittaaminen, opetusmenetelmien käyttökelpoisuuden arviointi, uusien menetelmien kehittäminen, teosten ymmärtämisen ja analysoimisen mittaaminen, valintaongelmien analysoiminen, klassikkojen ja muun kirjallisuuden käsittelyn ongelmat, kirjallisuuden vastaanoton ongelmat, lukemisstrategioiden käyttö kirjallisuuden avaajana. [\[muokkaa\]](#)

## **Media**

Millaisia median kuluttajia oppilaat ovat eri ikäkausina? Mitä on mediakasvatus? Missä määrin oppilaat lukevat sanomalehteä ja muita lehtiä? Missä määrin he käyttävät sähköisiä viestimiä määrällisesti ja laadullisesti? Paljonko, mitä ja miten he katsovat televisiota, videoita, miten he käyttävät internetiä, sähköpostia ja puhelinta? Millaista mediaohjausta tarvitaan äidinkielen tunneilla?

Keskeistä kirjallisuutta: Fiske (2005), Härkönen (1994), Saanilahti (1999), Luukka ja muut (2001). Kotilainen ja muut (1999), Nieminen & Puntti (2004), Kasesniemi ym. (2001), Kopomaa (2000)

Keskeisiä tutkimuskohteita: Millaista on median käyttö määrällisesti ja laadullisesti eri ikäkausina? Miten se on yhteydessä persoonallisuuden kehittymiseen ja millaista maailmankuvaa media tarjoaa? Miten koulu voi edistää valikoivaan ja kriittiseen käyttöön ohjautumisessa? Nuorisokulttuuri ja äidinkielen opetus. [\[muokkaa\]](#)

## **Kirjoittaminen**

Mitä kirjoittaminen ja kirjoitustaito ovat? Miten ne kehittyvät ja ovat

kehitettävissä? Miten kirjoitustaitoa, sen kehitystä ja oppimista voidaan mitata? Kirjoittamisen opetusmenetelmien vertailut, kirjoittamisen opetuksen tavoitteiden saavuttaminen eri luokilla, kirjoittamisstrategiat. Arviointi.

Keskeistä kirjallisuutta: MacArthur (2006), Luukka & Jääskeläinen (2004), Mäkelä (2005), Jääskeläinen (2002), Kronholm-Cederberg (2005), Ranta (2007)

Keskeisiä tutkimuskohteita: Kirjoittamisprosessi ja siihen yhteydessä olevat tekijät. Kirjoitustaito ja sen kehitys. Kirjoittamisen opetusmenetelmät, prosessikirjoittaminen ja sen hyöty. Koulukirjoittamisen tekstityypit ja niiden ominaispiirteet. Kirjoittamisen opetuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen eri luokilla. Kirjoittamisvaikeudet. Kirjoittamisen arviointi. [\[muokkaa\]](#)

## Puhuminen

Millaiset ovat oppilaiden puhevalmiudet kouluun tullessa ja miten niitä kehitetään edelleen? Mitä on kerronta- ja keskustelutaito ja miten niitä voidaan kehittää? Mitä puhetaitoja oppilas tarvitsee ja miten niiden oppimista harjoitellaan? Mitä menetelmiä on puheilmaisuuden kehittämiseksi ja mikä on niiden käyttökelpoisuus? Miten puheilmaisuuden tavoitteet saavutetaan eri luokilla?

Keskeistä kirjallisuutta: Nyfors (1995), Valkonen (2003).

Keskeisiä tutkimuskohteita: Puheviestinnän ominaispiirteet ja niiden mittaaminen. Miten puhetaitoa voidaan opettaa? Mitkä ovat puheviestinnän opetusmenetelmät? Millainen on koulun viestintäkulttuuri? [\[muokkaa\]](#)

## Draama

Miten draamaa voidaan käyttää opetusmenetelmänä äidinkielen taitojen kehittämiseksi? Miten draama liitetään mielekkäällä tavalla äidinkielen ja kirjallisuuden opetukseen? Mitä draaman avulla opitaan? Millaista on sen tuottama syväoppiminen?

Keskeistä kirjallisuutta: Heikkinen (2002-05), Sinivuori (2000), Korhonen & Østern (2001), Rusanen (2002), Toivanen (2002), Sarmavuori (1996), Nyfors (1995), Toivanen (2007).

Keskeisiä tutkimuskohteita: Draama opetusmenetelmällisenä tutkimuskohteena. Draama äidinkielen opetuksen osa-alueena ja sen sisällöt. Millaista on draaman avulla oppiminen? Kuinka paljon ja miten opettajat käyttävät draamaa? Mitä draamakursseja koulu tarjoaa? Näytelmäkerho; koulun juhlat, teatteri. [\[muokkaa\]](#)

## Kielentuntemus

Mikä kielentuntemuksesta on tarpeen yleissivistyksen kannalta? Miten kielentuntemusta (kielioppia) on meillä opetettu? Mitkä ovat kansainväliset

näkymät? Mitä kielioppiteorioita on välittynyt koulun kielentuntemukseen? Mitkä ovat opetusmenetelmät ja niiden tehokkuus? Miten kielentuntemus edistää muiden osa-alueiden ja vieraiden kielten oppimista?

Keskeistä kirjallisuutta: Ikola (1968), Häkkinen (1994), Pynnönen (2002), Hiidenmaa (2003), Harmanen & Siirainen (2006).

Keskeisiä tutkimuskohteita: Lasten kielen kehitys, kielioppiteoriat ja niiden soveltuvuus kouluun. Opettajien ja oppilaiden näkemykset kielentuntemuksen tavoitteiden ja sisältöjen tärkeydestä; tavoitteiden saavuttaminen eri luokilla; kielentuntemuksen siirtovaikutus; opetusmenetelmät ja niiden käyttökelpoisuus.

[Luokat: Kielitiede | Opetus](#)

### **Lähteet**

- Adler, M. & Rougle, E. 2005. Building literacy through classroom discussion. Research-based strategies for developing critical readers and thoughtful writers in middle school. New York: Scholastic.
- Arvonen, J. 2002. Toiminta lukemisen tukena. Näkömöntistrategia toisluokkalaisten kirjallisuuden opetuksessa. *Annales Universitatis Turkuensis*. Sarja C, osa 182.
- Doman, G. 1991. Miten opetan pienen lapseni lukemaan. Lempeä vallankumous. Juva: WSOY.
- Fiske, J. 2005. Merkkien kieli. Suom. ja toim. Pietilä, V., Suikkanen, R. ja Uusitupa, T. 8. Painos: Tampere: Vastapaino.
- Gambrell, L ja muut 1999. Assessing motivation to read. Teoksessa Barrentine, S. J. (toim.) Reading assessment. IRA.
- Harmanen, M. & Siirainen, M. (toim.) 2006. Kielioppi koulussa. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLX.
- Heikkinen, H. 2002. Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 201.
- Heikkinen, H. 2004. Vakava leikillisuus. Draamakasvatusta opettajille. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, H. 2005. Draamakasvatus – opetusta, taidetta, tutkimista! Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Hiidenmaa, P. 2003. Suomen kieli – who cares? Helsinki: Otava.
- Häkkinen, K. 1994. Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia. Helsinki: WSOY.
- Häkkinen, K. 1994. Kielitieteen perusteet. Helsinki: SKS.
- Härkönen, R.-S. 1994. Viestintäkasvatuksen ulottuvuudet. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 125.
- Julkunen, M.-L. 1984. Lukemaan oppiminen ja opettaminen. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 1.
- Julkunen, M.-L. 1987. Luetunymmärtämistaidot peruskoulun 6. luokalla. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 18.

- Julkunen, M.-L. 1988. Lukeminen peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita n:o 30.
- Julkunen, M.-L. 1991. Ylioppilaskokelaiden kirjallisen tuotoksen taso ja taidot — vuoden 1987 ylioppilasaineiden tarkastelua. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 36.
- Julkunen, M.-L. 2005. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppijasta lukemisen harrastajaksi. Aikakauskirja Äidinkielen opetustiede 34, 2005, 54 - 67.
- Jääskeläinen, M. 2002. Sana kerrallaan. Johdatus luovaan kirjoittamiseen. Helsinki: WSOY.
- Kasesniemi, E.-L. ja Rautiainen, P. 2001. Kännyssä piilevät sanomat. Vammala: Tampere University Press.
- Kopomaa, T. 2000. Kännykkä-yhteiskunnan synty. Helsinki: Gaudeamus.
- Koponen, A. 1997. VILKKA-strategia aktivointimenetelmänä kirjallisuuden opetuksessa. Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja C. Osa 137.
- Korhonen, P. & Østern, A.-L. (toim.) 2001. Katarsis. Draama, teatteri ja kasvatus. Atena.
- Korolainen, T. (toim.) 2001. Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas. Helsinki: Tammi.
- Kotilainen, S. & Kivikuru, U. 1999. Mediakasvatus ihanteiden ja todellisuuden ristipaineissa. Teoksessa Kotilainen, S., Hankala, M. & Kivikuru, U. (toim.) Mediakasvatus. Helsinki: Edita, 13 – 30.
- Kouki, E. 2007. Onko motiivi hukassa? — Motiivi novellianalyysin käsitteenä lukion kirjallisuudenopetuksessa. Aikakauskirja Äidinkielen opetustiede 36, 2007, 30—65.
- Kronholm-Cederberg, A. 2005. Om skrivandets villkor – unga människors berättelser om skrivandet I gymnasiet. Rapport från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi Nr 16.
- Langer, J. A. 1995. Envisioning literature. Literary understanding and literature instruction. New York: Teachers College Press.
- Langer, J. A. 2005. The literate mind. Aikakauskirja Äidinkielen opetustiede 34, 94 -112.
- Lerkkanen, M.-K. 2006. Lukemaan oppiminen ja opettaminen esi- ja alkuopetuksessa. Helsinki: WSOY.
- Liberg, C. 2005. Rörelse i texter, texter i rörelse. Aikakauskirja Äidinkielen opetustiede 34, 2005, 68 – 79.
- Linnakylä, P. 1995. Lukutaidolla maailmankartalle. Kansainvälinen lukutaitotutkimus Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Linnakylä, P. 2005. Miten kehittää lukemiseen sitoutuneita ja strategisia lukijoita. Aikakauskirja Äidinkielen opetustiede 34, 2005, 23 – 53.
- Linnakylä, P., Malin, A., Blomqvist, I. & Sulkunen, S. 2000. Lukutaito työssä ja arjessa. Aikuisten kansainvälinen lukutaitotutkimus Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

- Linnakylä, P. & Malin, A. 2006. Tukeeko sanomalehtien lukeminen oppimista? Sanomalehtien lukemisaktiivisuus ja oppimistulokset. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Linnakylä, P. & Sulkunen, S. 2005. Suomalaisnuorten lukutaito ja -harrastus. Teoksessa Kupari, P. & Välijärvi, J. (toim.) Osaaminen kestäväällä pohjalla. PISA 2003 Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 37 – 64.
- Linnakylä, P., Sulkunen, S. & Arffman, I. (toim.) 2004. Tulevaisuuden lukijat. Suomalaisnuorten lukijaprofiileja PISA 2000. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Linnakylä, P. & Välijärvi, J. 2005. Arvon mekin ansaitsemme. Kansainvälinen arviointi suomalaisen koulun kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Luukka, M.-R., Hujanen, J., Lokka, A., Modinos, T., Pietikäinen, S. & Suoninen, A. 2001. Mediat nuorten arjessa. 13—19-vuotiaiden nuorten mediakäytöt vuosituhatteen vaihteessa. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Luukka, M.-R. & Jääskeläinen, P. (toim.) 2004. Hiiden hirveä hihtämässä: hirveä(n) ihana kirjoittamisen opetus. ÄOL:n vuosikirja 48.
- MacArthur, Ch. A. 2006. The effects of new technologies on writing and writing processes. Teoksessa MacArthur, Ch. A., Graham, S. & Fitzgerald, J. (toim.) Handbook of writing research. New York: The Guilford Press, 248 – 247.
- Mäkelä, M.-L. 1998. Kirjavinkkarikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Mäkelä, Marja-Leena (toim.) 2005. Sanaista taidetta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Nieminen, H. & Puntti, M. 2004. Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Helsinki: Loki-kirjat.
- Nyfors, R. 1995. Puheviestintää ja ilmaisutaitoa kehittämään! Opas äidinkielen suullisen ilmaisun testin ja arvioinnin järjestämiseen peruskoulun päättöluokilla. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Studia paedagogica 6.
- Pynnönen, M.-L. 2002. Äidinkieltä peruskoulussa. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen opetusmonisteita B 11.
- Ranta, T. 2007. Kirjoittamisprosessi teksteinä. Tekstilingvistinen näkökulma abiturienttien tekstintuottamismenettelyihin. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 50. 2007
- Rikama, J. 1986. Suomalaisten suosikkikirjat ja lukion kirjallisuudenopetuksen suosikit. Teoksessa Sarmavuori, K. et al. (toim.) Äidinkieli, koulu ja tutkimus. Juhlakirja Sirppa Kauppisen merkkipäivän johdosta 14.2.1986. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 37, 73—80.
- Rikama, J. 2000. Kaanon ja reseptio. Kirjallisuudenopetuksen ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.
- Rikama, J. 2004. Lukion kirjallisuudenopetus 1900-luvun jälkipuoliskon Suomessa opettajien arviointien valossa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 984.

- Rosenblatt, I. 1978. The reader, the text, the poem. The transactional theory of the literary work. London: Southern Illinois University Press.
- Rusanen, S. 2002. Koin traagisia tragedioita. Yläasteen oppilaiden kokemuksia ilmaisutaidon opiskelusta. Helsingin teatterikorkeakoulu. Acta Scenica 11.
- Saanilahti, M. 1999. Lasten ja nuorten muuttuva mediakulttuuri. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja B 42.
- Sarmavuori, K. 1996. Draama äidinkielen opetustieteen sisältönä. Teoksessa Sarmavuori, K. (toim.) Draamaopetuksen perusaskelia. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opintomateriaalit, julkaisusarja C:6, 3 – 28.
- Sarmavuori, K. 1998. Tie kiinnostukseen. Lukemisen ja kirjallisuuden opetuksen aktivointimenetelmät. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Sarmavuori, K. 2007. Miten opetan ja tutkin äidinkieltä ja kirjallisuutta? Äidinkielen opetustieteen perusteet. Helsinki: BTJ Kustannus Oy.
- Sinivuori, T. 2002. Teatteriharrastuksen merkitys. Teatteriharrastusmotiivit ja taiteellinen oppiminen teatteriesityksen valmistusprosessissa. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 866.
- Toivanen, T. 2002. "Mä en ois kyllä ikinä uskonu ittestäni sellasta" Peruskoulun viides- ja kuudesluokkalaisten kokemuksia teatterityöstä. Helsingin teatterikorkeakoulu. Acta Scenica 9.
- Toivanen, T. 2007. Lentoon! Helsinki: WSOY.
- Valkonen, T. 2003. Puheviestintätaitojen arviointi. Näkökulmia lukiolaisten esiintymis- ja ryhmätaitoihin. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in humanities 7.
- Ylönen, H. 2000. Lohditut linnut. Satujen merkitys lapselle. Helsinki: Tammi.